

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2021-74-4>
УДК 330.341.1(477)

Соколова О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
докторант кафедри економіки підприємства,
Університет державної фіскальної служби України

Sokolova Olga

University of the State Fiscal Service of Ukraine

СПЕЦИФІКА СЕКТОРАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

SPECIFICS OF SECTORAL TRANSFORMATIONS ECONOMY OF UKRAINE

У статті досліджено секторальні трансформації в економіці України за 2010–2019 рр. та їхню специфіку. Проведено аналіз динаміки зміни структури економіки України у розрізі трьох секторів на основі показників валового внутрішнього продукту та валової доданої вартості. Здійснено розрахунок квадратичного коефіцієнта «абсолютних» структурних зрушень Казинця. З'ясовано основні тенденції секторальних змін в економіці України протягом аналізованого періоду. Акцентовано на стрімкому зростанні третинного сектору переважно через зменшення частки вторинного (індустріального) сектору. Проведено порівняльний аналіз секторальної структури розподілу валової доданої вартості України за рівнем валового внутрішнього продукту на одну особу з економіками 72-х країн світу. Наголошено, що трансформації, які відбулися у секторальній структурі економіки України, посилюють її нестійкість та вразливість перед циклічними та іншими шоками.

Ключові слова: структура економіки, секторальні трансформації, структурний аналіз, економічне зростання, національна економіка.

В статье исследованы секторальные трансформации в экономике Украины за 2010–2019 гг. и их специфика. Проведен анализ динамики изменения структуры экономики Украины в разрезе трех секторов на основе показателей валового внутреннего продукта и валовой добавленной стоимости. Осуществлен расчет квадратичного коэффициента «абсолютных» структурных сдвигов Казинца. Выявлены основные тенденции секторальных изменений в экономике Украины в течение анализируемого периода. Акцентировано внимание на стремительный рост третичного сектора преимущественно из-за уменьшения доли вторичного (индустриального) сектора. Проведен сравнительный анализ секторальной структуры распределения валовой добавленной стоимости Украина по уровню ВВП на душу населения с экономикой 72-х стран мира. Отмечено, что трансформации, которые произошли в секторальной структуре экономики Украины, усиливают ее неустойчивость и уязвимость перед циклическими и другими шоками.

Ключевые слова: структура экономики, секторальные трансформации, структурный анализ, экономический рост, национальная экономика.

The article examines the sectoral transformations in the economy of Ukraine for 2010–2019 and their specifics. The sectoral structure is a generalized characteristic of the qualitative level of development of the national economy, and sectoral transformations have a clear both economic and social manifestation. The sectoral proportions of national economies are constantly monitored by international institutions. Comprehensive research of sectoral transformational transformations at the level of the national economy allows to improve the quality of management decisions in substantiating the state structural policy and mechanisms for its implementation. The aim of the article is to analyze the sectoral transformations in the economy of Ukraine for 2010–2019, based on gross domestic product, gross value added and relative indicators of structural changes. The following research methods were used in the article: dialectical, analysis and synthesis, grouping and classification, economic-statistical, comparative analysis, logical generalization. An analysis of the dynamics of change in the structure of Ukraine's economy in terms of three sectors based on indicators of gross domestic product and gross value added. The quadratic coefficient of "absolute" structural shifts of Kazynets is calculated. The main trends of sectoral changes in the economy of Ukraine during the analyzed period are clarified. Emphasis is placed on the rapid growth of the tertiary

sector, mainly due to a decrease in the share of the secondary (industrial) sector. A comparative analysis of the sectoral structure of the distribution of gross value added of Ukraine by the level of gross domestic product per capita with the economies of seventy-two countries. It is emphasized that the transformations that have taken place in the sectoral structure of Ukraine's economy increase its instability and vulnerability to cyclical and other shocks. In order for sectoral changes in Ukraine's economy to be positive and ensure long-term economic growth, it is necessary to change priorities and directions of development in line with modern world trends.

Key words: structure economy, sectoral transformations, structural analysis, economic growth, national economy.

Постановка проблеми. Структуру економіки як складної системи можна розглядати через призму різних підходів. Секторальна структура є узагальненою характеристикою якісного рівня розвитку національної економіки, а секторальні трансформації мають чітко виражений як економічний, так і соціальний прояв. Саме тому секторальні пропорції національних економік є постійним об'єктом моніторингу міжнародних установ. Комплексні дослідження секторальних трансформаційних перетворень на рівні національної економіки у цілому мають особливе значення, тому що дають змогу підвищити якість управлінських рішень під час обґрунтування державної структурної політики та механізмів її реалізації.

«Радикальні реформи», які проводила Україна на протязі всіх років незалежності, кардинально змінили її економічну структуру, проте не забезпечили довготривале економічне зростання та зростання добробуту народу. Загальні тренди та ознаки нестійкості української економіки є достатньо відомими і пов'язані з її структурними вадами, зокрема спеціалізацією на виробництві та експорті продукції з низькою часткою доданої вартості. Прив'язка економіки країни до коливань світових цін на сировину робить її залежною від кредитів міжнародних фінансових інститутів. На цьому тлі брак пристойних вакансій на ринку праці, що спричиняє стійкий відплив «умів» за межі країни, анексія АР Крим, воєнно-політичний конфлікт на Сході України додали ще проблем та випробувань українському суспільству. У зв'язку із цим перехід до нової секторальної структури та нової якості економічного зростання є одним із найважливіших пріоритетів розвитку України на найближчу перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінка секторальних трансформацій в економіці є складовою частиною комплексного структурного аналізу національної економіки. У науковій літературі є багато теоретичних і практичних напрацювань щодо дослідження структурних пропорцій. Зокрема, українські вчені В.М. Геєць, Л.В. Шинкарук, Т.І. Артьомова та ін. дослідили специфіку структурних змін у вітчизняній економіці як у період зростання, так і в період світової фінансово-економічної кризи [5]. Т.Є. Трубнік здійснила оцінювання якості секторальних зрушень у національній економіці у цілому та в регіональному розрізі [6]. Ю.В. Бицора зробив порівняльний аналіз структури економіки України та країн Європейського Союзу за видами економічної діяльності [1]. Незважаючи на низку напрацювань у сфері окресленої проблематики, динамічні секторальні трансформації в економіці України та їх специфіка недостатньо висвітлені в еко-

номічній літературі та потребують подальшого глибокого дослідження.

Мета статті полягає в аналізі секторальних трансформацій в економіці України за 2010–2019 рр. на основі ВВП, ВДВ та відносних показників структурних змін.

Виклад основного матеріалу. В умовах суспільних трансформацій, коли зміни в національній та світовій економіці призводять до появи нових структурних елементів, взаємозв'язків і нових соціально-економічних завдань, практичне значення структурного аналізу набуває ще більшого значення. Він може стати науково обґрунтованою основою для розроблення та формування ефективної економічної політики держави як у цілому, так і для окремих її напрямів.

Існують різні підходи до аналізу структури економіки: за видами економічної діяльності, технологічними укладами, відтворювальними процесами тощо. У межах цієї статті проведемо аналіз структури економіки України за секторальним підходом, основи якого заклад К. Кларк. У роботі «Умови економічного прогресу» вчений розробив методологію поділу економіки на три сектори, керуючись принципом залежності галузі від природних чинників, техніко-економічних особливостей, рівня продуктивності праці, характеру зв'язків із виробництвом благ. Зазначимо, що саме динамічні характеристики є важливими під час аналізу зміни національної економіки у розрізі первинного, вторинного та третинного секторів, оскільки виявлені тенденції дають змогу визначити потенційні відхилення від бажаної траєкторії розвитку. Секторальний аналіз передбачає урахування цілої низки макроекономічних показників за кожним сектором, а також їх коливання за певний проміжок часу.

Першим показником, за яким проаналізуємо зміни структури економіки України у розрізі трьох секторів за 2010–2019 рр., є валовий внутрішній продукт (далі – ВВП). У табл. 1 за даними Державної служби статистики (таблиця «витрати – випуск») представлено формування ВВП України у розрізі первинного, вторинного та третинного секторів економіки [2].

Середньорічний приріст ВВП України за 2010–2019 рр. становив 321 759 млн грн, з яких 49 273 млн грн припадало на первинний сектор, 86 909 млн грн – на вторинний, 185 577 млн грн – на третинний. Найвищий приріст показника у первинному секторі відзначався у 2015 р. (+108 284 млн грн), а найнижчий – у 2012 р. (-4 784 млн грн). У вторинному секторі найбільший приріст ВВП був у 2017 р. (+184 942 млн грн), а в 2013 р. – скорочення (-29 719 млн грн). Третинний сектор демонстрував збільшення ВВП протягом усього досліджуваного періоду: максимальний приріст – у

Формування валового внутрішнього продукту секторами економіки України за 2010–2019 рр., млн грн

Роки	Сектори економіки					
	Первинний		Вторинний		Третинний	
	млн грн	відхилення	млн грн	відхилення	млн грн	відхилення
2010	157419	-	326456	-	598694	-
2011	212379	+ 51960	390903	+64447	698797	+100103
2012	207595	-4784	425599	+34696	825902	+127105
2013	224970	+17375	395880	-29719	901807	+75905
2014	251948	+26978	432898	+37018	902069	+262
2015	360232	+108284	556500	+123602	1071812	+169743
2016	432723	+72491	700699	+144199	1251945	+180133
2017	505756	+73033	885641	+184942	1592485	+340540
2018	600715	+94959	1035598	+149957	1924283	+331798
2019	600876	+161	1108637	+73039	2268887	+344604

Джерело: складено та розраховано автором за даними [2]

2019 р. (+344 604 млн грн), мінімальний – у 2014 р. (+262 млн грн).

Цікавим є той факт, що за скороченням обсягу ВВП, створеного первинним сектором у 2012 р., відбулося скорочення ВВП, створеного вторинним сектором у 2013 р., і мінімальне зростання третинного сектору в 2014 р. Водночас між максимальним приростом за секторами економіки відзначається така ж сама послідовність, але з проміжком у два роки. Це вказує на суттєву взаємозалежність між формуванням ВВП у первинному, вторинному та третинному секторах економіки, а також на ключову роль сировинного сектору (секції А і В – сільське, лісове та рибне господарство; добувна промисловість і розроблення кар’єрів). Так, коефіцієнт кореляції між номінальним обсягом ВВП первинного та вторинного секторів становить 0,99, первинного та третинного – 0,97, вторинного та третинного – 0,99.

Розглянемо структуру розподілу ВВП України за секторами економіки (рис. 1). За 2010–2019 рр. найбільша частка ВВП припадала на третинний сектор (52,5–59,2%), другим за величиною був вторинний сектор (26,0–30,2%), а останнім – первинний сектор

(14,2–18,1%). Ця тенденція вказує на поступовий перехід економіки України до постіндустріального розвитку. Однак динаміка є досить неоднозначною, адже у 2013 р. третинний сектор продукував 59,2% ВВП, але його частка зменшувалася до 2016 р., а потім зростала до 2019 р. Загалом частка третинного сектору економіки у 2019 р. становила на 1,7% більше, ніж у 2010 р., вторинного – на 2,3% менше, а первинного – на 0,6% більше. Тобто нарощування частки третинного сектору у ВВП відбувалося переважно через зменшення частки вторинного (індустріального) сектору.

Проаналізуємо структурні зрушення в економіці України за 2010–2019 рр. у секторальному розрізі ВВП, використовуючи квадратичний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень Казинця. У дослідженні Т. Романової зазначено, що цей показник оцінювання є найбільш чутливим до структурних зрушень в економіці, а також зручним у використанні. Шкала вимірювання за цим коефіцієнтом розподіляється так: незначні структурні зрушення – менше 2%, суттєві структурні зрушення – від 2 до 10%, великі структурні зрушення – більше 10% [4, с. 21].

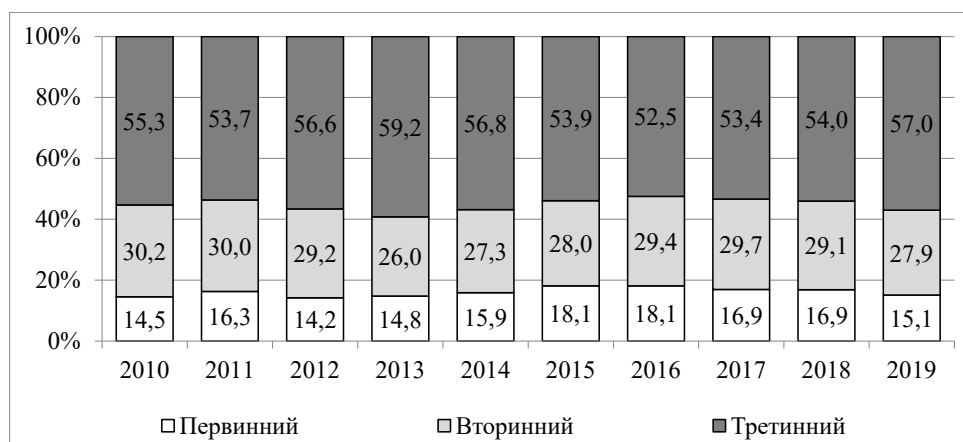

Рис. 1. Структура розподілу ВВП України за секторами економіки, 2010–2019 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними [2]

Визначення структурних зрушень в економіці України за трьома секторами за формулою (1):

$$K_K = \sqrt{\frac{(d_i^I - d_{i-1}^I)^2 + (d_i^{II} - d_{i-1}^{II})^2 + (d_i^{III} - d_{i-1}^{III})^2}{3}}, \quad (1)$$

де K_K – квадратичний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень Казинця;

d_i^I – частка ВВП первинного сектору в поточному році;

d_i^{II} – частка ВВП вторинного сектору в поточному році;

d_i^{III} – частка ВВП третинного сектору в поточному році;

$d_{i-1}^I, d_{i-1}^{II}, d_{i-1}^{III}$ – частки відповідних секторів у попередньому році.

Результати обчислення коефіцієнта «абсолютних» структурних зрушень Казинця наведено в табл. 2.

Отже, у 2011 р., 2014 р. та 2016–2018 рр. в економіці України спостерігалися незначні структурні зрушення за показником ВВП (не вище 1,7%). У 2012 р. коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень становив 2,1%, що відбулося завдяки збільшенню частки третинного сектору у ВВП України на 2,9% порівняно з 2011 р. Зростання відбулося через збільшення часток таких видів економічної діяльності (за КВЕД-2010): операції з нерухомим майном (+0,92%); освіта (+0,37%); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (+0,12%) (табл. 3).

У 2013 р. коефіцієнт Казинця становив 2,4%, що свідчить про суттєві структурні зрушення в економіці України. Це було пов'язано зі збільшенням частки

ВВП третинного сектору на 2,6% порівняно з 2012 р. Зростання сектору відбулося через збільшення частки таких секцій КВЕД: операції з нерухомим майном (+1,2%); державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (+0,4%); професійна, наукова та технічна діяльність (+0,27%); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (+0,24%); освіта (+0,18%); мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (+0,18%); інформація та телекомунікації (+0,17%); фінансова та страхова діяльність (+0,11%); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (+0,07%); надання інших видів послуг (+0,06%); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (+0,04%). При цьому варто відзначити суттєве скорочення частки переробної промисловості (-2,75%) у формуванні ВВП (табл. 3).

У 2015 р. коефіцієнт Казинця для структури економіки України за ВВП становив 2,2%, що свідчить про суттєві структурні зрушення (табл. 2). Зміни були спричинені збільшенням частки первинного (+2,2%) та вторинного (+0,7%) секторів за рахунок скорочення третинного сектору (-2,9%) порівняно з 2014 р. У первинному секторі збільшення частки відбувалося переважно завдяки нарощуванню обсягу випуску сільського, лісового та рибного господарства (+2,07%). Основу скорочення третинного сектору становили такі види економічної діяльності: оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (-1,03%); фінансова та страхова діяльність (-1,18%); освіта (-0,6%); охорона здоров'я та надання соціальної

Таблиця 2

Коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень за показниками ВВП і ВДВ України

Показники	Роки								
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ВВП	1,4	2,1	2,4	1,7	2,2	1,1	0,9	0,5	2,1
ВДВ	1,4	1,3	1,4	1,4	1,8	1,0	0,9	0,2	2,1

Джерело: розраховано автором

Таблиця 3

Приріст частки видів економічної діяльності у структурі економіки України за показником ВВП, %

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	Добування промисловості і розроблення кар'єрів	Переробна промисловість	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Водопостачання; каналізаційне поведіння з відходами	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	Тимчасове розмішування й організація харчування	Інформація та телекомунікації	Фінансова та страхова діяльність	Операції з нерухомим майном	Професійна, наукова та технічна діяльність	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	Надання інших видів послуг
2011	0,94	0,83	-0,26	0,26		-0,14	0,45	0,04	-0,03	н/д	-1,56		-0,08		-0,46	-0,38	-0,35	1,76	н/д
2012	-0,82	-1,26	-0,84	0,10		-0,11	-1,21	-3,45	-0,13	н/д	-0,46		0,92		0,04	0,37	0,12	-1,11	н/д
2013	0,91	-0,37	-2,75	-0,21	-0,05	-0,16	0,24	0,04	-0,06	0,17	0,11	1,20	0,27	0,07	0,40	0,18	-0,24	0,18	0,06
2014	1,50	-0,40	1,60	-0,08	0,00	-0,24	0,13	-0,88	-0,15	0,07	0,07	-0,16	-0,25	-0,10	0,16	-0,58	-0,52	-0,10	-0,07
2015	2,07	0,17	1,41	-0,25	-0,11	-0,35	-1,03	0,63	-0,03	0,33	-1,18	0,00	-0,14	-0,06	-0,18	-0,60	-0,31	-0,21	-0,16
2016	-0,42	0,45	0,87	0,46	-0,04	0,10	-0,47	-0,38	0,05	0,10	-0,64	-0,07	0,06	0,16	0,38	-0,42	-0,12	-0,05	-0,01
2017	-1,54	0,34	0,35	-0,22	-0,04	0,22	0,44	-0,16	-0,08	-0,07	-0,03	-0,38	0,06	-0,06	0,33	0,69	0,09	0,00	0,04
2018	-0,06	-0,02	-1,07	0,29	-0,01	0,20	-0,54	0,06	0,09	0,22	0,03	0,10	0,31	0,21	0,49	-0,01	-0,35	0,00	0,07
2019	-1,24	-0,52	-1,49	-0,20	0,03	0,45	-0,01	0,23	0,18	0,67	0,13	0,23	0,37	0,19	0,73	-0,12	0,22	0,03	0,16

Джерело: розраховано автором за даними [2]

допомоги (-0,31%). Збільшення частки вторинного сектору відбувалося завдяки нарощуванню обсягу випуску переробної промисловості (+1,41%) (табл. 3).

У 2019 р. відбулися суттєві секторальні трансформації в економіці України: коефіцієнт Казинця становив 2,1 (табл. 2). Зафіксовано зниження частки ВВП первинного та вторинного секторів (-1,8% та -1,2% відповідно) та збільшення частки третинного сектору (+3%) порівняно з 2018 р. У первинному секторі спостерігалось скорочення ВВП за всіма секціями, у вторинному – у переробній промисловості (-1,49%) та постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (-0,2%). Збільшення частки ВВП третинного сектору супроводжувалося нарощуванням випуску за такими видами економічної діяльності: державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (+0,73%); інформація та телекомунікації (+0,67%); професійна, наукова та технічна діяльність (+0,37%); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (+0,23%); операції з нерухомим майном (+0,23%); охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (+0,22%); діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (+0,19%);

тимчасове розміщування й організація харчування (+0,18%); надання інших видів послуг (+0,16%); фінансова та страхова діяльність (+0,13%); мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (+0,03%) (табл. 3).

За 2011–2019 рр. середньорічний темп зростання ВВП України становив 115,8%, у т. ч. за секторами: 116,9% – у первинному, 115,1% – у вторинному, 116,2% – у третинному. Мінімальні темпи зростання первинного сектору зафіксовано у 2012 р. (97,7%), вторинного – у 2013 р. (93,0%), а третинного і загалом по країні – у 2014 р. (100,0% і 104,2% відповідно). У 2015 р. первинний та вторинний сектори мали максимальні темпи зростання ВВП, а в 2017 р. найбільші темпи зростання зафіксовано у третинному секторі та в економіці України загалом (рис. 2).

Наступним макроекономічним показником, який відіграє суттєву роль у дослідженні секторальної структури національної економіки, є валова додана вартість (далі – ВДВ).

У табл. 4 за даними Державної служби статистики (таблиця «витрати – випуск») та UNCTAD представлено формування ВДВ України у розрізі первинного, вторинного та третинного секторів економіки [2; 7].

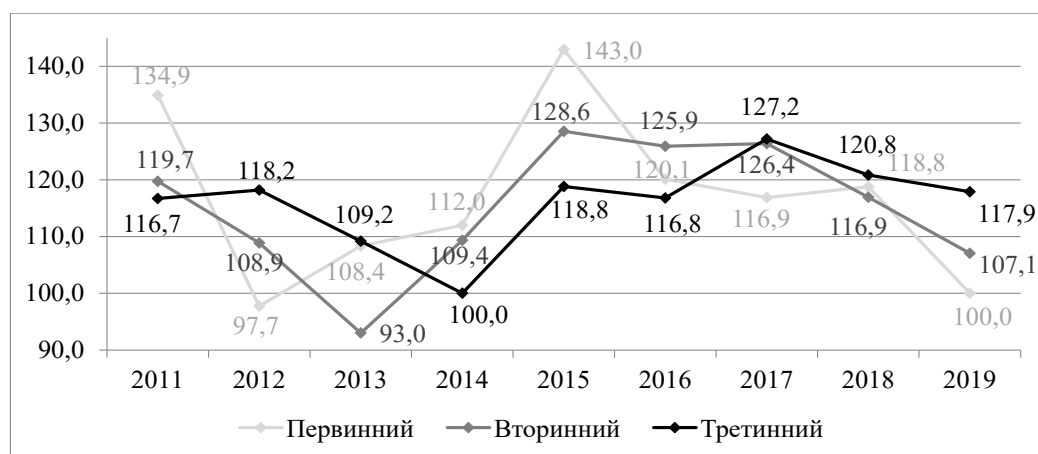

Рис. 2. Темп зростання ВВП України за секторами економіки, %

Джерело: розраховано автором

Таблиця 4

Формування валової доданої вартості секторами економіки України за 2010–2019 рр., млн грн

Роки	Сектори економіки					
	Первинний		Вторинний		Третинний	
	млн грн	відхилення	млн грн	відхилення	млн грн	відхилення
2010	143821	-	216097	-	594554	-
2011	191427	+47606	241546	+25449	689585	+95031
2012	195773	+4346	271537	+29991	794847	+105262
2013	209997	+14224	250896	-20641	822919	+28072
2014	240265	+30268	282998	+32102	859456	+36537
2015	334947	+94682	336929	+53931	1017511	+158055
2016	411351	+76404	421239	+84310	1190638	+173127
2017	481119	+69768	520148	+98909	1518294	+327656
2018	575433	+94314	615976	+95828	1826781	+308487
2019	579147	+3714	677002	+61026	2166681	+339900

Джерело: складено та розраховано автором за даними [2; 7]

Середньорічний приріст ВДВ України за 2010–2019 рр. становив 274 262 млн грн, у т. ч. за секторами: 48 370 млн грн – первинний, 51 212 млн грн – вторинний, 174 681 млн грн – третинний. Первинний та вторинний сектори досить наближені за обсягом ВДВ, а третинний перевищує їх суму приблизно в 1,6 рази. Найменший приріст ВДВ за первинним сектором економіки України було зафіксовано у 2019 р. (+3 714 млн грн), а за вторинним, третинним секторами та загалом по економіці – у 2013 р. (-20 641 млн грн, +28 072 млн грн та +21 655 млн грн відповідно). Найвищий приріст обсягу ВДВ за первинним сектором був у 2018 р. (+943 141 млн грн), за вторинним – у 2017 р. (+98 909 млн грн), за третинним – у 2019 р. (+339 900 млн грн), а за всією економікою України – у 2018 р. (+498 629 млн грн).

Розглянемо структуру розподілу ВДВ України за секторами економіки (рис. 3).

Секторальна структура економіки України за ВДВ схожа за ВВП – найбільша частка припадає на третинний сектор (58,8–64,1%), на другому місці вторинний сектор (19,5–22,6%), на третьому – первинний сектор (15,1–20,3%). Проте на третинний сектор припадає більша частка ВДВ, аніж ВВП (58,8–64,1% і 52,5–59,2%) і, відповідно, менше частка первинного і вторинного секторів.

За 2010–2019 рр. частка ВДВ України первинного сектору коливалася у межах 15,1–20,3% (у середньому становила 17,7% із середньорічним приростом +0,2%); вторинного сектору – від 19,5% до 22,6% (у середньому 20,7%, середньорічний приріст -0,3%); третинного сектору – від 58,8% до 64,1% (у середньому 61,6%, середньорічний приріст +0,1%). Частка первинного сектору у ВДВ зростала до 2016 р. (на 5,3% більше, ніж у 2010 р.), а до 2019 р. мала спадну динаміку (у 2019 р. зменшилася на 3,4% порівняно з 2016 р.). Частка вторинного сектору у ВДВ мала тенденцію до зменшення протягом усього досліджуваного періоду, а в 2019 р. становила на 2,9% менше, ніж у 2010 р. Частка третинного сектору у ВДВ мала обернено пропорційну тен-

денцію до первинного сектору (зменшення до 2016 р. на 3,4% порівняно з 2010 р. та зростання до 2019 р. на 4,5% порівняно з 2016 р.).

За аналогією з дослідженням секторальної структури за ВВП України розрахуємо квадратичні коефіцієнти «абсолютних» структурних зрушень Казинця за ВДВ. Результати обчислень наведено в табл. 2.

Із табл. 2 видно, що секторальні трансформації економіки України за показником ВДВ протягом 2010–2018 рр. були незначними (коефіцієнт не перевищував значення 1,8%). Але в 2019 р. коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень становив 2,1%. Це відбулося через зменшення частки ВДВ первинного та вторинного секторів (-2,1% і -0,6% відповідно), а також збільшення частки доданої вартості, що припадала на третинний сектор економіки (+2,8%) (табл. 5).

Розрахунки, представлені в табл. 5 свідчать, що у первинному секторі частка ВДВ зменшилася як у сільському, лісовому та рибному господарстві (-1,54%), так і в добувній промисловості (-0,6%); у вторинному – тільки у переробній промисловості (-1,06%) та постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (-0,06%). Основними секціями КВЕД, які забезпечили зростання ВДВ третинного сектору в 2019 р. були такі: інформація та телекомунікації (+0,74%), державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (+0,74%), професійна, наукова та технічна діяльність (+0,38%), операції з нерухомим майном (+0,23%), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (+0,23%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (+0,21%), діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (+0,21%), тимчасове розміщування й організація харчування (+0,2%), надання інших видів послуг (+0,17%), фінансова та страхова діяльність (+0,11%). У цілому середньорічний темп зростання ВДВ України за 2010–2019 рр. становив 115,5%; у розрізі секторів: 117,4% – у первинному, 113,9% – у вторинному, 115,7% – у третинному.

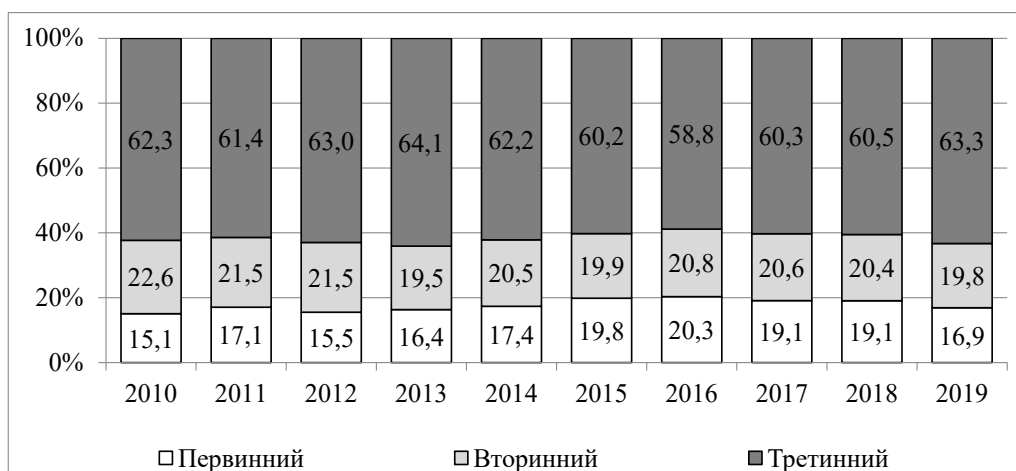

Рис. 3. Структура розподілу ВДВ України за секторами економіки, 2010–2019 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними [2; 7]

Таблиця 5

Приріст частки видів економічної діяльності у структурі економіки України за показником ВДВ, %

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	Переробна промисловість	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Водопостачання; каналізаційне поведіння з відходами	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	Тимчасове розмішування й організація харчування	Інформація та телекомунікації	Фінансова та страхова діяльність	Операції з нерухомим майном	Професійна, наукова та технічна діяльність	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	Надання інших видів послуг
2011	1,07	0,91	-1,17	0,39	-0,16	-0,18	0,99	0,49	-0,02	-0,04	-1,23	0,10	-0,14	0,03	-0,46	-0,31	-0,31	0,00	0,04
2012	-0,52	-1,02	0,36	0,05	-0,09	-0,32	-0,57	-0,96	-0,01	0,08	-0,25	0,74	0,69	0,06	0,33	0,67	0,49	0,18	0,09
2013	1,06	-0,21	-1,28	-0,31	-0,04	-0,33	-0,14	-0,09	-0,12	0,27	0,22	0,53	0,31	0,04	0,22	0,12	-0,46	0,17	0,05
2014	1,63	-0,61	1,18	-0,06	0,01	-0,21	0,38	-0,84	-0,07	0,05	-0,05	-0,25	-0,31	-0,07	0,38	-0,57	-0,41	-0,10	-0,07
2015	2,54	-0,09	-0,02	-0,08	-0,05	-0,36	-0,68	0,69	-0,01	0,48	-1,11	0,11	-0,11	-0,03	-0,07	-0,60	-0,30	-0,16	-0,15
2016	-0,37	0,88	0,40	0,49	-0,05	0,04	-0,50	-0,24	0,06	0,11	-0,76	-0,07	0,08	0,18	0,45	-0,50	-0,14	-0,06	-0,01
2017	-1,76	0,52	-0,12	-0,24	-0,03	0,21	0,55	-0,16	-0,03	-0,03	-0,01	-0,40	0,05	-0,05	0,42	0,89	0,11	0,02	0,05
2018	-0,10	0,07	-0,65	0,29	-0,01	0,14	-0,64	-0,06	0,09	0,22	0,01	0,01	0,32	0,20	0,55	-0,03	-0,47	-0,01	0,07
2019	-1,54	-0,60	-1,06	-0,06	0,04	0,45	-0,26	0,21	0,20	0,74	0,11	0,23	0,38	0,21	0,74	-0,21	0,23	0,03	0,17

Джерело: розраховано автором за даними [2; 7]

У науковій літературі досить часто постає питання оптимального співвідношення між ВДВ за секторами національної економіки для забезпечення довготривалого економічного зростання. У межах даного дослідження проведено порівняння між обсягом ВВП на одну особу, (у доларах США) та структурою ВДВ за трьома секторами економіки для 72-х країн світу. Перелік країн вибрано, зважаючи на доступність даних ООН щодо структури ВДВ країн світу за видами економічної діяльності [7]. Країни розподілено на чотири групи за рівнем ВВП на одну особу відповідно до класифікації Світового банку 2019 р.: низький дохід – до 1 026 дол., дохід нижче середнього – 1026–3995 дол., дохід вище середнього – 3996–12375 дол., високий дохід – вище 12375 дол. [9].

Зважаючи на статистичні дані за 2019 р., у країнах із низьким рівнем доходу на первинний сектор у середньому припадає 31,8% ВДВ, на вторинний – 16,6%, на третинний – 51,6%. У країнах із доходом нижче середнього (до переліку яких належить Україна) на первинний сектор у середньому припадає 24,2% ВДВ, на вторинний – 23,9%, а на третинний – 51,9%. Секторальна структура ВДВ країн із доходом вище середнього така: первинний – 13,7%, вторинний – 22,7%, третинний – 63,6%. У країнах із високим доходом ВДВ розподілено так: первинний сектор – 4,3%, вторинний сектор – 24,2%, третинний сектор – 71,5% (табл. 6).

У 2019 р. ВВП України на одну особу становив 3 659,8 дол., тобто відноситься до країн із доходом нижче середнього [3]. У рейтингу це 56-е місце за рівнем ВВП на одну особу серед 72 досліджуваних країн світу. Україна відстає від країн із доходом вище середнього на дві позиції, або на 336,2 дол. на одну особу. Водночас за секторальною структурою розподілу ВДВ Україна наближена до країн із доходом вище середнього.

Висновки. Секторальні трансформації в економіці України за 2010–2019 рр. демонструють тенденцію до зростання третинного сектору з 55,3% до 57,0% у формуванні ВВП. Окрім того, найбільший секторальний внесок у темп приросту ВВП припадає на третинний сектор, а найменший – на вторинний. Первинний сектор продукує найменшу частку ВВП, але за аналізований період його частка не зменшилася, а зросла з 14,5% у 2010 р. до 15,1% у 2019 р. Лише вторинний (індустріальний) сектор демонстрував скорочення своєї частки у продукуванні ВВП – з 30,2% у 2010 р. до 27,9% у 2019 р., що свідчить про втрачання Україною свого промислового потенціалу. Секторальні трансформації в економіці України за показником ВДВ аналогічні.

Розширення сфери послуг у національній економіці ми розглядаємо як секторальні зрушення мегамасштабу. Водночас такі секторальні трансформації свідчать про масштабні структурні диспропорції, які посилюють нестійкість економіки України та зростання її вразливості перед циклічними та іншими шоками.

Таблиця 6

Розподіл ВДВ у розрізі секторів економік країн світу, %

Сектори економіки	Групи країн за рівнем ВВП на одну особу			
	низький дохід до 1026 дол.	дохід нижче середнього 1026-3995 дол.	дохід вище середнього 3996-12375 дол.	високий дохід вище 12375 дол.
Первинний	31,8	24,2	13,7	4,3
Вторинний	16,6	23,9	22,7	24,2
Третинний	51,6	51,9	63,6	71,5

Джерело: розраховано автором за даними [8; 9]

Основа економічного розвитку забезпечується високорозвиненим індустріальним комплексом. Сучасним світовим трендом є радикальне оновлення технологічної бази національних економік на основі реіндустріалізації, діджиталізації та кластеризації.

Для того щоб секторальні зміни в економіці України були позитивними та забезпечували довготривале економічне зростання, необхідна зміна пріоритетів і напрямів розвитку в руслі сучасних світових тенденцій.

Список літератури:

1. Бицора Ю.В. Структурні зрушення в економіці європейських країн. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 3. С. 59–72.
2. Державна служба статистики України. Таблиця «витрати–випуск» (у цінах споживачів). URL: http://csv2.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/vvp/vitr_vip/vitr_u/arh_vitr_u.html (дата звернення: 30.06.2021).
3. Міністерство фінансів : офіційний сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 30.06.2021).
4. Романова Т.В. Інтегральні показники оцінювання структурних зрушень в економіці. *Економіка і регіон*. 2016. № 6 (61). С. 20–27.
5. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / В.М. Геєць та ін. ; за ред. Л.В. Шинкарук. Київ : Інститут економіки та прогнозування, 2011. 696 с.
6. Трубнік Т.С. Використання методу «Shift-Share» аналізу для оцінювання якості секторальних зрушень. *Ефективна економіка*. 2012. № 7. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 30.06.2021).
7. UNCTAD (2020) Value added by industries at current prices. URL: http://data.un.org/Data.aspx?d=SNA&f=group_code%3a204 (дата звернення: 30.06.2021).
8. UNCTAD (2020) Gross domestic product by expenditures at current prices. URL: http://data.un.org/Data.aspx?d=SNA&f=group_code%3a101 (дата звернення: 30.06.2021).
9. World Bank. New country classifications by income level: 2019–2020 (2020). URL: <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2019-2020> (дата звернення: 30.06.2021).

References:

1. Bytsiura Yu.V. (2016) Strukturni zrushennia v ekonomitsi yevropeyskykh krain [Structural shifts in the economy of European countries]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 3, pp. 59–72. (in Ukrainian)
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Tablytsia «vytryaty-vypusk» (v tsinakh spozhyvachiv) (2020) [State Statistics Service. Table «cost-output» in consumer prices]. Ofitsiyni sait. Available at: http://csv2.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/vvp/vitr_vip/vitr_u/arh_vitr_u.html (accessed 30 June 2021).
3. Ministerstvo finansiv (2020) [Ministry of Finance]. Ofitsiyni sait. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (accessed 30 June 2021).
4. Romanova T.V. (2016) Intehralni pokaznyky otsiniuvannia strukturnykh zrushen v ekonomitsi [Integral indicators for estimating structural changes in the economy]. *Ekonomika i rehion*, no. 6 (61), pp. 20–27. (in Ukrainian)
5. Strukturni zminy ta ekonomichnyi rozvytok Ukrainy : monohrafiia (2011) [Structural changes and economic development of Ukraine: monograph]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia, 2011. (in Ukrainian).
6. Trubnik T.Ye. (2012) Vykorystannia metodu «Shift-Share» analizu dlia otsiniuvannia yakosti sektoralnykh zrushen [Using the method of "Shift-Share" analysis to assess the quality of sectoral changes]. *Elektronnyi zhurnal «Efektyvna ekonomika»*, no. 7. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (accessed 30 June 2021). (in Ukrainian)
7. UNCTAD (2020) Value added by industries at current prices. Available at: http://data.un.org/Data.aspx?d=SNA&f=group_code%3a204 (accessed 30 June 2021).
8. UNCTAD (2020) Gross domestic product by expenditures at current prices. Available at: http://data.un.org/Data.aspx?d=SNA&f=group_code%3a101 (accessed 30 June 2021).
9. World Bank (2020) New country classifications by income level: 2019–2020 (2020) Available at: <https://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications-income-level-2019-2020> (accessed 30 June 2021).